

Referat fra historielagsmøtet 7. desember 2023
på Austad grendehus klokka 19.
«Adventskalendere og julekalendere», v/Rolf Øveland

Styremedlem Rolf Øveland ønsket velkommen og ledet første del av møtet som i dag handlet om «adventskalendere». Vi teller ned de siste 24, eller av og til 25, dagene til jul.

Tyskland er veldig sentrale i mange av våre juletradisjoner og kalenderne er intet unntak. Det lutherske miljøet står i utgangspunktet bak julekalenderne.

1903 – første kalender.

1943 – første i Norge?

Var gjerne å henge opp 24 bilder på veggen.

En enklere variant bestod i at man tegnet 24 krittstreker på en vegg eller en dør, og lot barna pusse vekk én strek om dagen frem til jul. Man kunne også henge opp en liten religiøs plakat inndelt i et gitt antall bildefelter.

Forfatteren Thomas Mann, som kom fra en luthersk del av Tyskland, har i sin roman «Huset Buddenbrook» blant annet skildret adventstiden i 1869, der den lille gutten Hanno spent følger med på at julen nærmer seg ved hjelp en avrivningskalender som hans barnepike hadde laget.

I tyske katolske hjem begynte en annen skikk; der kunne man legge halmstrå i en julekrybbe, ett nytt strå hver dag frem til julaften.

Andre former for adventskalender var juleuret eller adventslyset, som hver dag fikk brenne et stykke ned før man slukket det, og tente det på nytt ved den neste markeringen. Adventslyset hadde også en klar kristen tilknytning, men var ikke utvetydig på samme måte som kalenderne som gikk ut på å telle dager. Derfor ble adventslys-skikken også brukt bevisst for å virke fremmedgjørende, særlig i Tyskland under nasjonalsosialismen, der det var et underliggende prosjekt å utvanne den delen av julefeiringen som var knyttet til kristustilbedelse, for å bane vei for en nasjonalsosialistisk julefeiring. De trykte julekalenderne som hadde begynt å bli vanlige, hadde sterkt kristne motiv-valg på bildene bak lukene. Streker og tall på et lys var derimot en mer ullen tilknytning til julens kristne budskap. Samtidig kunne man knytte lystenningen til det germanske Skandinavia, der lys i mørketiden forståelig nok var enda mer symboltungt enn i det sørligere Tyskland.

Den første masseproduserte julekalenderen ble laget i 1903 i München av forlaget Reichhold & Lang. Tittelen på adventskalenderen var «Im Lande des Christkinds» (I Jesusbarnets land), og den hadde religiøse motiver av blant annet engler. Andre kalendere fikk også gjerne fromme bilder hentet fra bibelhistorien eller tradisjonelle julelegender; slike kalendere utgis også i vår tid.

Adventskalenderen besto av to ark. Et ark med 24 bilder og et ark med 24 vers. Tanken var først å lese det gjennomtenkte verset, og deretter klippe ut dagens bilde og lime det på toppen av verset.

Adventskalenderne som er i salg i Skandinavia og i store deler av verden kan være religiøse eller sekulære. De fleste kalendere er beregnet på barn.

Internasjonalt kan adventskalendrenes kalendervinduer åpne for de forskjelligste ting: Et bilde, et dikt, en del av en fortelling (som Juleevangeliet) eller en liten gave. Man kan ha vinduer med korte bibelsitater eller bønner, slik at familien kan inkorporere åpningen i en kort adventsandakt med barna.

I 1920 skapte Gerhard Lang den adventskalenderen vi kjenner i dag. To ark limt sammen med 24 nummererte «dører», som du må åpne i løpet av desember. De første kalenderne hadde gjerne et kristent budskap. Selskapet rakk å lage minst 30 forskjellige julekalenderdesign før det stoppet produksjonen på 1930-tallet. Men flere andre selskaper begynte også å produsere adventskalendere, da ideen ikke var patentbeskyttet.

Danmark: De første danske adventskalenderne ble laget tidlig på 1930-tallet. En av de første danske kalenderne, som minner om Gerhard Langs dørkalendere, ble produsert av Chr. Olsens Kunstforlag i København rundt år 1932/1933.

Etter andre verdenskrig var det spesielt én mann, Richard Sellmer fra Stuttgart, som begynte å popularisere adventskalenderen – ikke bare i Tyskland, men over hele verden. Det var han som startet eksport og markedsføring av adventskalenderen i USA på 1940-tallet, via sitt forlag Richard Sellmer Verlag.

Norge: I Norge ble adventskalendere for alvor kjent på slutten av [1940-tallet](#) da *Norsk Speiderpikeforbund* produserte og solgte slike kalendere. Den første

adventskalenderen ble utgitt til advent 1947 og hadde 25 luker. Den fulgte tiden fra 1. søndag i advent til og med julaften. Bilde 4

Allerede året etter, fikk adventskalenderen 24 luker for bruk fra 1. desember. Dette prinsippet er anvendt siden på alle adventskalendere. På [1950-tallet](#) ble det også i Norge produsert kommersielle adventskalendere.

Pakkekalender, en hjemmelaget personlig kalender med én pakke for hver dag i advent, er vanlig i mange familier. Men det var mye senere.

Adventskalendere på bygninger. I flere byer – ikke minst i tyskspråklige områder – har det vært tradisjon å dekorere fasaden på gamle bygninger, særlig rådhus, med plakater og annet, slik at det dannes en kjempestor, offentlig adventskalender. Dekorasjonene montres på ytterveggen eller i vinduene på bygningen, og avdukes én etter én slik at det hver dag i adventstida i desember avsløres en ny del eller et nytt motiv.

En online adventskalender er en kalender på nett hvor deltakerne kan åpne en ny luke hver dag. Online adventskalendere tas gjerne i bruk av bedrifter for å markedsføre bedriften før jul. Kalenderen kan for eksempel bestå av et unikt tilbud hver dag i desember frem til jul, eller kalenderen kan være en konkurranse hvor deltakerne må svare på et nytt spørsmål i hver luke. Slik kan deltakerne vinne premier, mens bedrifter får spredd ordet om sin bedrift på internett.

Radiokalendere.

- 1) I 1957 kom den første radioadventskalenderen. Dette skjedde i Sverige, hvor det hver morgen fra 1. til 24. desember ble sendt et fem minutters radioprogram med tittelen "Barnens Adventskalender".
- 2) Allerede året etter kunne man dog kjøpe en "riktig" julekalender med 24 låger i forbindelse med radiojulekalenderen. Det var en fortsatt historie i 24 afsnit, som vi kender det fra nutidens radio- og tv-julekalendere. Radiojulekalenderne ble et stort hit i Sverige.
- 3) I 1962 kom adventskalenderen I Radio i Danmark, samtidig som den ble lansert på TV.
- 4) Norge: Barnetimen på [NRK](#) startet med adventskalender på 1960-tallet, men den gangen var kalenderen bare å få kjøpt gjennom NRK Radio.

Julekalenderen kommer på tv

- A. I 1960 dukket den første julekalenderen opp på TV i Sverige. Den het «Titteliture» og handlet om en liten jente som åpnet en dør i et kalenderhus hver dag. Bak døren gjemte det seg enten en gjest, et spill eller en gåte.
- B. I 1962 kom radio- og fjernsynets adventskalender til Danmark. Konseptet var det samme som i Sverige, og også her ble det utgitt en trykt adventskalender i forbindelse med serien på radio og fjernsyn. Det ble solgt i banker og sparebanker over hele landet, og overskuddet gikk til utviklingsprosjekter i utviklingsland.

Den første suksessen

- C. Første gang en adventskalender virkelig klarte å samle nasjonen rundt fjernsynet slik vi kjenner det i dag, var i 1967 i Danmark. Da sendte de «Kjenner du Desemberveien?»
- D. Mange TV-kanaler i andre land produserer allerede adventskalenderserier for barn, med 24 episoder som vises daglig gjennom adventstiden. I Norge ble det virkelig masseopplag først på 1980-tallet, da NRK begynte å produsere adventsserier på TV med adventskalendere som ble distribuert gjennom kiosker og bokhandlere.
- E. NRK-serien *Jul i Skomakergata*, der [Henki Kolstad](#) spilte den barnekjære skomakeren Jens Petrus Andersen, var den første norskproduserte adventskalenderserien, første gang vist i 1979. Først i 1986 produserte NRK en egen ny adventsserie, *Teodors julekalender*.
- F. *Jul i skomakergata* er senere sendt i 1988, 1993, 1998, og 2003. En annen populær serie har vært *Jul i Blåfjell*, som ble sendt 1999, 2001, 2004, 2008 og 2011. *Snøfall* fra 2016 var en dramaserie om den foreldreløse niåringen Selma som drømmer om en egen familie. I eventyrlandet Snøfall får fantasien hennes utløp. Serien hadde i gjennomsnitt nesten én million seere per episode, og er tidenes mest sette julekalender på norsk TV.
- G. Et særpreg ved adventsseriene på TV i Norge i nyere tid er at de ofte har vært rettet mer mot voksne enn barn. [TV2](#) gjorde suksess med *The Julekalender* i 1994, en norsk versjon av det som opprinnelig var en dansk serie. Den fikk kultstatus takket være den trønderske trio Travellin' Strawberries som spilte hovedrollene og stod for den populære musikken.

H. Et voksent publikum var også målgruppen for serien *Nissene på låven* som ble skapt av [Espen Eckbo](#) og vist på [TVNorge](#) i 2001, med oppfølgeren *Nissene over skog og hei* (2011). Andre serier for voksne er *Jul i Blodfjell* (TVNorge 2017) og *24- stjerners julekalender* (NRK 2022).

Populære adventskalendere i dag

- I. I dag finnes det et mangfold av forskjellige adventskalendere å velge mellom, og det er noe for enhver smak. Mens noen foretrekker tradisjonelle sjokolade adventskalendere, er det også mange andre spennende alternativer å utforske.
- II. En av adventskalenderne i dag er adventskalenderen med kosmetikk og skjønnhetsprodukter. Mange kjente merkevarer lanserer sine egne versjoner av denne kalenderen, hvor hver dag kan du åpne en ny liten gave.
- III. En annen populær type adventskalender er den som inneholder små leketøysfigurer eller byggesett. Disse kalenderne er spesielt populære blant barn som elsker å åpne en ny dør hver dag og se hvilke spennende leker som er skjult bak. Det kan være alt fra LEGO klosser til små actionfigurer eller puslespill.
- IV. En tredje type adventskalender som blir stadig mer populær, er den som inneholder forskjellige smaksprøver og delikatesser. Disse kalenderne er perfekte for matelskere som liker å utforske nye smaker. Bak hver dør er en liten godbit som du kan nyte hver dag i desember. Det kan være alt fra gourmetsjokolade og karameller til ulike typer te eller kaffe.
- V. Til slutt er det også adventskalendere som appellerer til mer spesifikke interesser. For eksempel er det adventskalendere i moteverdenen hvor du kan åpne døren hver dag og finne et nytt vakkert smykke eller et trendy tilbehør. Det finnes også adventskalendere med ulike typer kunst og håndverk, hvor du hver dag får en ny idé eller materialer for å skape noe unikt.
- VI. Øl kalendere er dukket opp, med 24 ølflasker/bokser.
- VII. Vinmonopolet har tidligere hatt kalendere som ble avviklet for polet skulle selge drikkevarer og ikke emballasje. Men i år har de 4 kalendere, med smaksvarianter; Gin, Akevitt; rom og Cognac.
- VIII. Den kalenderen det blir reklamert mye for i år er nytelses-kalender. Den inneholder sexleker / -hjelpemidler.
- IX. Så nå finnes kalendere for alle behov.

Servering av grøt og sagt, kaffe og pepperkaker

Del 2 i programmet – kalendere i manns minne:

Harald har med kalender kona har brukt hvert år i 65 år. Fra ca 1958. Man finner en plastfigur i hver luke/eske som pakkes opp. Julekrybbe med jesusbarnet til slutt. Noe av det første av plast som kom.

Andre husjer potet med fyrstikker, som lignet en gris. Tok ut ei fyrstikk hver dag.

På 40- tallet kom appelsinen, ikke hele året, men til jul. Det minnes at man laget skilpadder av appelsinskall som vi sendte bortover gulvet. Sukkerbit stappes i sur appelsin.

60- tallet: første kalender var med bilde bak. Gjerne religiøst. Så ble det kalender med plastfigurer. Det var svært for mange, da man på denne tiden ikke var vant til masse ting og tang.

Lysestake i vinduet – elektrisk.

Når begynte folk med sånn strømpe med gaver og sjokolade? Kommer nok fra Amerika, foreslått midten av femtiårene. *Pappa reiste fra Amerika og hadde med sokkene. Vi fikk godteri i sokken hver dag frem til pappa var lei. Da var det bare poteter.*

Kirka hadde sin egen kalender.

Lite presanger, men julehefter fikk vi på julaften.

Vi får høre om en kalender med bilbane. Bilder bak lukene, men «borg» med «rutsjebane» til bilene.

Det ble delt mange minner fra ventetiden mot jul og samtalene varte til rundt 21.00 før vi pakket sammen. Det var selvsagt mandel i grøten og marsipangris til den heldige vinneren.

Referent R. Fredbo